

ВПЛИВ ЗАНЯТЬ ХУДОЖНЬОЮ ТВОРЧІСТЮ НА РОЗВИТОК УЯВИ ЛЮДИНИ

Чеботова Я.В., канд.психолог.наук, зав.каф.дизайну

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Анотація. У статті розглядаються питання щодо впливу спеціально організованих занять образотворчою діяльністю на процес формування уяви учня та його емоційно-особистісні характеристики.

Ключові слова. Формування уяви, творчість, образотворча діяльність, емоції, особистість.

Аннотация. Чеботова Я.В. Влияние занятий художественным творчеством на развитие воображения человека. В статье рассматриваются вопросы влияния специально организованных занятий изобразительной деятельностью на процесс формирования воображения ученика и его эмоционально-личностные характеристики.

Ключевые слова. Формирование воображения, творчество, изобразительная деятельность, эмоции, личность.

Annotation. Chebotova Ya.V. Influence of employment by art creativity on development of imagination of the person. The work deals with the influence of specially organized lessons of figurative activity on the process of forming imagination in younger schoolchildren and on their emotional-personal characteristics.

Key words. Formation of imagination, figurative activity.

Постановка проблеми, аналіз останніх досліджень. На сучасному етапі економічного розвитку України зростає необхідність забезпечення підготовки підростаючих поколінь здатних творчо мислити, створювати та застосовувати нові технології, адекватно діяти в умовах інновацій. Кожна діяльність людини потребує фантазії та ставить до неї свої специфічні вимоги. Актуальність проблеми формування уяви, як необхідного елементу творчої діяльності в умовах високого рівня невизначеності, її недостатня розробленість обумовили вибір теми цього дослідження.

Уява має велике значення: завдяки їй людина може створювати нові оригінальні образи, форми вже відомого /Арнхейм/, може передбачити свої майбутні дії та їх результати. Здатність створювати конкретно-образні уявлення на основі описів, малюнків, тощо – необхідна передумова засвоєння знань учнями. Без уяви немає не тільки відкриття, а й широкого погляду на речі, немає активного сприйняття дійсності, немає гармонійно розвинутої особистості.

Зростання різноманітності та складності процесів, що виникають в сучасному світі, обумовили необхідність навчання, виховання та розвитку людей, які володіють творчим мисленням, здібностями до нестандартного розв’язання проблем. У зв’язку з цим розвиток та виховання творчої уяви дитини складають нове завдання удосконалення системи освіти.

Необхідно поширювати уявні горизонти людей, уміння дивитись на речі та явища з різних боків, уміння бачити незвичайне в звичайному, працювати над прищепленням самостійності мислення, здібності пропонувати щось нове, фантазувати, пов’язувати на перший погляд зовсім різні речі – тобто виховувати творчий підхід до життя. Найбільш продуктивним часом для вирішення означених задач, з нашої точки зору, є 7-9 річний вік, тому, що психологією він визначається сензитивним для розвитку творчої уяви. За допомогою уяви діти пізнають світ, в якому живуть, досліджують та пояснюють його.

Всі визначення свідчать про те, що уява спрямована на створення нового, такого, що не має місця поряд з людиною, як реального даного, при цьому підкреслюється зв’язок цього нового з тим, що вже було в практиці людини, її життєвого досвіду.

Дослідженням проблеми уяви займалися такі видатні психологи, як. Р.Арнхейм, Д.В. Богоявленська, М. Вертгеймер, Л.С. Виготський, А.К. Дусавицький, З.Н. Новлянська, Т. Рібо, С.Л. Рубінштейн, З. Фрейд та інші. Аналіз робіт цих авторів свідчить, що вище згадані автори не ставили собі за мету дослідити, яке місце займає творча уява в процесі мислення людини і яка її роль в сприйманні нової інформації. В психолого-педагогічних дослідженнях не визначено, які фактори найбільш сильно впливають на розвиток уяви, в яких умовах люди використовують її найпродуктивніше.

На рівні уяви оперування образами виступає як діяльність самостійна, розгорнута, складна за структурою та умовами реалізації. Уява використовує

різнотипні образи. Створення нового максимально віддаляється від вихідної основи, в цей час здійснюється перекодування інформації. Ступінь новини при цьому виявляється ознакою якою образи сприймання пам'яті, мислення відрізняються від образу уяви.

Узагальнюючі вищенаведені теоретичні відомості ми вважаємо:

1. Уява є важливим психологічним механізмом творчої діяльності людини і виконує свої продуктивні функції найбільш успішно у відповідно організованій ситуації.

2. Цілеспрямоване використання образотворчої діяльності в єдності з груповим навчанням є фактором, який визначає розвиток уяви, в спільності її репродуктивних та творчих функцій.

3. Формування уяви пов'язане з емоційно-особистісними характеристиками людини, такими як самостійність, емоційна стабільність, урівноваженість.

Для досягнення висловленої мети ми використали спеціальні засоби, які б максимально стимулювали роботу фантазії та задавали засоби вираження і оформлення продуктів цієї роботи. Ми вважаємо, що молодший шкільний вік для цього найбільш сприятливий. Він є сензитивним для розвитку творчої уяви. Між тим навчання в сучасній школі, як виявив аналіз даних проведеного нами констатуючого експерименту, побудоване таким чином, що воно не тільки не розвиває уяву, а, навпаки, сковує її. Від дітей вимагається виконання завдань за зразком, еталоном, приведеним вчителем, а творчість частіше всього тільки декларується.

Виходячи з гіпотез і задач дослідження, ми пропонуємо експериментальну модель навчання, в якій діяльність формується з усією повнотою її функціональних та структурних характеристик. Проте послідовність їх засвоєння буде диктуватись ситуацією навчальної взаємодії, задачами становлення та розвитку продуктивних взаємодій. Це значить, що порядок засвоєння діяльності повинен визначатись не об'єктивним складом її дій та операцій, але й задаватись логікою змістовного поля цілісної діяльності.

В експериментальній групі розвиток уяви здійснюється за рахунок єдності виникнення змісту образів уяви та засобів його вираження. Кожна з дій була виділена та задана в складі найважливіших операцій створення художнього твору. Зазначені дії складають ведучий, інтегруючий рівень структури створення художнього образу. Крім того, нами спеціально регулювався весь процес здійснення художнього твору. Він був розведений на два взаємно пов'язаних етапи – виникнення змісту образу і робота над його відтворенням.

Головна увага на першому етапі приділялася імпровізації, фантазуванню. Для активізації цього процесу були використані спеціальні прийоми, зазначені ще М.В. Ломоносовим.

Це:

- з'єднання рис, взятих від різних образів;
- приєднання до образу рис, взятих від іншого об'єкта;
- перенос характерних властивостей одного образу на інший, або вилучення декількох частин;
- збільшення або зменшення розміру предметів;
- кількісне збільшення частин;
- перетворення образу в інший образ.

Отримані дані показують, що в процесі експериментального навчання здійснюється не тільки збільшення елементів композиції, але й удосконалення зв'язків, інтегруючих ці елементи в цілісну і закінчену образну структуру. При цьому оволодіння технічними навичками роботи з різноманітними графічними матеріалами здійснювалося непомітно, як би само собою, тому що діти користувались або удосконалювали їх свідомо. Тобто оволодіння технікою роботи з матеріалами було другорядним по відношенні до створення образу.

Розведення процесу здійснення образного рішення на два етапи та керування кожною дією сприяло кращому осмисленню учнями плану роботи.

Доказом зміни відношення учасників експерименту до своїх робіт є не тільки створення цікавих, яскравих, насичених емоціями та гумором творів, але й те, що люди самостійно ведуть роботу над композицією, удосконалюють її елементи та виправляють помилки.

Виходячи з отриманих даних, можна зробити висновок, що постановка та вирішення задач творчого продуктивного характеру сприяє процесові формування художнього образу на рівні уяви. Учні створюють оригінальний образ, спираючись на дві дії – породження образу уяви та його вираз, що і визначає більш високі показники, за допомогою яких був зроблений аналіз творів. Виявлені особливості продуктивної навчальної ситуації забезпечують змінювання як індивідуальних якостей особистості дитини, так і характеру їх міжособистісних відносин. Індивідуальні якості особистості змінюються в напрямку збагачення змісту свідомості дитини, зміцнення самостійності, наполегливості, сприяє нормалізації емоційної неврівноваженості. Міжособистісні відносини, в свою чергу, змінюються від форм співробітництва, що керуються викладачем, до форм навчального співробітництва, які стають внутрішньою потребою особистості та знаходять безліч форм реалізації.

Надійшла до редакції 11.04.2007